

признаки и функции этого директивного акта. Выяснено корреляцию между социальным статусом собеседников и языковыми средствами выражения просьбы.

Ключевые слова: *социальный статус лица, речевой акт, просьба, асимметричные ситуации общения.*

Summary

The article deals with the research of functional peculiarities of the speech act request in the asymmetrical communicative situation. Special attention is being paid to the correlation between the person's social status and language manifestation of imperative act request.

Key words: *social status of a person, speech acts, request, the asymmetrical communicative situation.*

УДК 371.32:821.161.2

Горячок І. В.

ПУБЛІЦИСТИКА І. БАГРЯНОГО: ІДЕЙНІ ПАРАДИГМИ

Іван Багрянний вписав своє ім'я в історію як найвидатніший політичний речник першої еміграції з Радянського Союзу, відомий письменник та публіцист: його доробки були перекладені кількома європейськими мовами. Не в останню чергу тому, що все, написане Іваном Багрянним, адресоване народу. Публіцистична творчість Багряного була звернена та написана до всіх – від сусіда в будинку до закатованого в Сибіру українця. Найбільш повно і характеристично про І. Багряного сказав академік І. Дзюба: „Постать Івана Багряного – одна із найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і „зручним” і в еміграції, в діаспорі – його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до кримінальних засобів. Замовчуваний в Україні протягом повоєнних років, він (Багрянний) лише останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Нині опубліковано ряд його романів, за його творами знімаються фільми, ставляться спектаклі, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізнілого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави – Державної премії України імені Тараса Шевченка” [2, с. 83].

Найбільше поцінована в літературознавстві письменницька творчість І. Багряного, публіцистика ж була предметом поодиноких досліджень вітчизняних та діаспорних науковців, серед яких В. Гришко, І. Дзюба, М. Жулинський, О. Зінкевич, Г. Костюк, Ю. Лаврінченко, О. Мукомела, В. Наддніпрянець, Н. Сидоренко та ін. Не повною мірою досліджена публіцистика з боку ідейного наповнення, адже зміст публіцистичного матеріалу відбиває стан справ у суспільстві з певних філософських засад тієї чи іншої соціальної групи і має на меті формування чи підтримування або заперечення певних світоглядних позицій читача матеріалу, а отже, має чіткий (явний або прихований) ідеологічний компонент. Тому метою нашого дослідження є виокреслення ідейних парадигм у публіцистичній творчості І. Багряного.

В еміграції у ФРН він активно розгорнув політичну діяльність: разом із Г. Костюком, І. Майстренком, С. Підгайним та іншими створив Українську Революційно-Демократичну Партію (УРДП), яку очолював від 1948 р. до своєї смерті в 1963 р., та Об'єднання Демократичної Української молоді (ОДУМ), які ставили своєю метою боротьбу за незалежну демократичну Україну. Окрім цього, І. Багряний організував видавництво газети „Українські вісті”. Ці факти свідчать про появу багатьох зразків публіцистичної спадщини письменника, яка становить собою надзвичайний інтерес і багато в чому не втратила своєї актуальності й сьогодні.

Публіцистика Івана Багряного була засобом боротьби за національну гідність і волю свого народу, за незалежність України. Гострим словом він критикував сталінський тоталітарний режим, викривав російський шовінізм, відгукувався на події в СРСР, аналізував світове політичне життя тощо. Провідною для публіцистики І. Багряного стає національна ідея. У своїх політичних виступах, памфлетах, статтях, рефлексіях, доповідях він наголошував на необхідності здобуття Україною державності, перебудови її в „*прогресивну форму сучасної національної держави*” [1, с. 120]; відстоювання національної ідеї, розмежування понять „національна ідея” і „націоналізм”; відродження національної свідомості: „*Україна або повстане волею й енергією реально існуючих творчо-продуктивних та бойових сил нації, або її ніколи не буде*” [1, с. 166]. У своїй публіцистиці Багряний ставить надто часто питання щодо майбутнього України, української нації, що необхідно зробити для її щасливого й незалежного життя. Питання з одного боку риторичне й водночас звернене до потенційних відповідачів цієї справи перед українським народом. Тож і не дивно, скільки публіцист сильним словом зажив собі ворогів за життя.

Великого розголосу серед української еміграції та й у світі набув його памфлет „Чому я не хочу повертатися до СРСР?“, це й справді шедевр темпераментної публіцистики Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань. Поява цього твору стала відповіддю на облудні заклики радянської пропаганди й на безсоромні дії західних урядів, які сприяли насильницькій репатріації біженців до СРСР – прямо в концтабори. „Це була відповідь патріота України, – як зазначив І. Дзюба, – який хотів використати становище емігранта – перебування у вільному світі – для боротьби за її свободу” [2, с. 84]. В основу памфлету покладений обставинний конфлікт: конфлікт маленької людини, сильною лише своїм словом, та величезної, могутньої тоталітарної держави, конфлікт між патріотичними почуттями до Вітчизни та обставинами, які не дозволяють повернутись до неї: *„Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім СРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за великі гріхи перед своєю Вітчизною? Я не тільки не є злочинцем супроти своєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни. Вона мені сниться щоночі, і все ж я не хочу вертатись до неї”* [1, с. 367].

Письменник докоряв у памфлеті тим представникам західної громадськості, які не помічали трагедії мільйонів жертв більшовизму й вороже ставилися до втікачів із СРСР, як до фашистських „колабораціоністів”. Іван Багряний так пояснював виїзд на чужину: *„Для нас слово „Вітчизна” також наповнене святим змістом і, може, більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська „родина”. Мені моя Вітчизна сниться щоночі. Вітчизна моя, Україна...”* [1, с. 368]. Любов до Вітчизни – найбільша чеснота в ідеалі та тяжкий злочин на практиці: *„Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм, в СРСР є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові – на мові червоного московського фашизму – місцевим націоналізмом”* [1, с. 368].

У цьому памфлеті І. Багряний виокремлює надзвичайно трагічну і болючу проблему українського народу – жахіття голодомору. *„Український народ в цій страшній трагедії був доведений до людозжерства, до найвищого ступеня людської трагедії. Збожеволілі від голоду матері з’їдали своїх дітей... Ви, матері цілого світу, чи можете уявити собі такий стан і такий режим, коли б ви могли з’їсти власну дитину? Ні! Ви не можете цього навіть збагнути, а ні в це повірити! А це було в Україні в 1933 році. Адже ви не думаєте, що наші матері, наші жінки й сестри є з племені ботокудів, чи*

бушменів, чи інших диких племен Африки? Наші матері й сестри є з одного найшляхетнішого слов'янського племені, з України, і вони такі ж шляхетні й предобрі, як матері й дівчата Італії або Франції, або Англії. Але... до того ступеня трагізму вони були доведені більшовизмом" [1, с. 369]. Ці рядки неможливо читати без емоцій та сліз.

Публіцистичні твори письменника є прикладом послідовного, безкомпромісного викриття сталінської політики, яка порівнювалася із брунатною гітлерівською чумою. У статті „Квадратура кола” письменник називає радянську дійсність „терпкою”, де тільки резолюції є світлом для мільйонів людей, а все інше – сірість [див.: 1, с. 435].

Особливістю публіцистики І. Багряного є те, що спершу автор приділяв здебільшого увагу проблемам національним, а пізніше спектр цікавих для нього питань значно розширився. Публіцист став звертати увагу на справи культури, літератури, міжнародного значення. Водночас, публіцистика стала гострою, ще з більшою антирадянською спрямованістю. Автор також виступав проти блюзнірського перекручування спадщини видатних діячів України, зокрема Тараса Шевченка та Миколи Хвильового.

Особливо актуальним є сьогодні занепокоєння Івана Багряного долею української мови, боротьба за її чистоту. Зокрема, у „Слові до читачів” Багрянний пише: *„Ми мусимо і далі продовжувати своє діло (тобто української політичної еміграції. – Автор), виконувати своє призначення в ім'я свободи нашого народу. Мусимо бути на варті його інтересів постійно і неухильно. А особливу увагу мусимо приділити пресі. Сьогодні, в умовах наступу ворога на українську культуру і мову в Україні, розбудовуймо вільну пресу у вільному світі! ... І чим вона буде міцніша, тим опір буде реальнішим”* [1, с. 595].

Отож, публіцистика І. Багряного була органічною сферою виявлення політичної, інтелектуальної і творчої енергії. Загалом же публіцистичний доробок Багряного надзвичайно цікавий, багато в чому повчальний; він і сьогодні не втратив своєї актуальності. Не всі, певно, погодяться з поглядами автора, але, поза сумнівом, його твори кожному можуть дати неабиякий імпульс для роздумів, для порівняння двох уже досить віддалених періодів нашої світової історії і висновків про минуше і стале в ній, про динаміку суспільно-політичних процесів та критерії їх оцінки, про пошукування інтелектуального ключа до них. Водночас публіцистика Багряного є квінтесенцією національної гідності і суверенності, обстоюванням повноти національного буття. Вона подає приклад послідовного, безкомпромісного і аргументованого викриття суспільних вад того часу. У нього була та швидка і безпомилкова реакція на подразник, якої так бракує нинішній нашій публіцистиці.

Список використаної літератури

1. Багрянний І. Публіцистика / І. Багрянний. – К. : Смолоскип, 1996. – 856 с.
2. Дзюба І. М. Громадянська і політична прозорливість (Про публіцистику І. Багряного) / І. Дзюба // Слово і час. – 1996. – № 10. – С. 82–84.
3. Жулинський М. Г. Іван Багрянний / М. Г. Жулинський // Історія української літератури ХХ століття: у 2 кн. – Кн. 2. – Ч. 1. / за ред. В. Г. Дончика. – К., 1994. – С. 244–252.
4. Клещова О. Публіцистичний доробок І. Багряного у формуванні національної свідомості української людини / О. Клещова // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 1998. – № 4. – С. 103–110.
5. Лавріненко Ю. Іван Багрянний – політичний діяч і письменник / Ю. Лавріненко // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. – Кн. 2. – К., 1994. – С. 612–617.

Анотація

Стаття присвячена вивченню політичної публіцистики І. Багряного, зокрема її ідейного та тематичного наповнення. Аналізуються публіцистичні твори письменника, його погляди на тогочасні суспільно-політичні процеси та проблеми. Визначено провідні аспекти публіцистики І. Багряного.

Ключові слова: публіцистика, світоглядна позиція, еміграція, національна ідея, суспільно-політичний процес.

Анотация

Статья посвящена изучению политической публицистики И. Багряного, в частности ее идейного и тематического наполнения. Анализируются публицистические произведения писателя, его взгляды на тогдашние общественно-политические процессы и проблемы. Определены ведущие аспекты публицистики И. Багряного.

Ключевые слова: публицистика, мировоззренческая позиция, эмиграция, национальная идея, общественно-политический процесс.

Summary

This article is devoted to the study of political journalism I. Bahrianyi, in particular its ideological and thematic content. Analyzed journalistic works of the writer, his views of the time on political processes and problems. Defined key aspects of journalism I. Bahrianyi.

Key words: journalism, outlook, immigration, national idea, socio-political process.